

Katriina Siivonen

Varajohtaja, yliopistonlehtori, dosentti, FT

Turun yliopisto

Tulevaisuuden tutkimuskeskus

20014 Turun yliopisto

katriina.siivonen@utu.fi

050 322 8015

Pyydetty asiantuntijalausunto

Asia: Koronaviruspandemian vaikutukset yhteiskunnan eri osa-alueilla asiantuntijuuteni näkökulmasta lyhyellä (0-2 vuotta) ja pitkällä (yli 5 vuotta) aikavälillä eritellen sekä negatiivisia että positiivisia vaikutuksia ja asioita, jotka eivät muutu

Kiitän luottamuksesta ja mahdollisuudesta lausunnon kirjoittamiseen. Otsikoin lausuntoni seuraavasti:

Mahdollisuudet kokonaiskestäviin kulttuurisiin muutoksiin

Tarkastelen koronapandemian vaikutuksia kulttuurin ja kokonaiskestävyyden kannalta. Kulttuurista ei kannata selvittää pelkästään sen mahdollisia muutoksen suuntia, vaan sitä, miten ihmiset sen avulla suuntaavat muutosta koronaviruspandemian äkillisesti aiheuttamissa muuttuvissa oloissa.

Käsittelen lausunnossani seuraavia asioita tässä järjestyksessä:

- 1) Mitä kokonaiskestävyyden kannalta merkittävää kulttuurista ymmärrystä ja toimintaa koronaviruspandemia on nostanut välittömästi esille?
- 2) Mitä uhkia ja mahdollisuuksia nämä ymmärryksen ja toiminnan tavat tuovat mukanaan kokonaiskestävyyden kannalta pidemmällä tähtäimellä?
- 3) Miksi kulttuurinen muutos ja kulttuurin muutosvoima ovat oleellisia kokonaiskestävyyden tavoittelemisessa?
- 4) Miten kulttuuria voisi saada muutetuksi kokonaiskestävään suuntaan koronapandemian jälkeen yli viiden vuoden perspektiivillä?

Kuhmossa, 24.5.2020



Katriina Siivonen

Mahdollisuudet kokonaiskestäviin kulttuurisiin muutoksiin

Katriina Siivonen, Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus

Koronaviruspandemia altistaa muutoksille

Käsittelen lausunnossani paitsi eriaikaisia koronapandemian mahdollisesti aiheuttamia kulttuurisia muutoksia, myös ihmisten kulttuurista muutosvalmiutta ja kykyjä tuottaa muutosta pandemian aikana ja sen jälkeen. Kohdistan huomion siihen, miten ihmiset voisivat suunnata muutosta kokonaiskestävyyteen parhaillaan koronaviruspandemian aikaisissa, hetkellisesti muutoksille alttiissa oloissa, mutta tähtäimenään pidempi, yli viiden vuoden aikaperspektiivi.

Pandemiakriisin aikana on pohdittu voisiko kriisi tukea yhteiskuntamme siirtymistä ekologisesti kestävämpään maailmaan tai laajemmin kokonaiskestävyyteen. Tällainen siirtymä on kulttuurinen, tulevaisuuteen suuntautuva ilmiö. Kulttuuri mielletään monesti muuttumattomaksi tai hitaasti muuttuvaksi. Kulttuurinen toiminta suuntaa kuitenkin aina tulevaisuuteen (Poli 2017) ja on perustaltaan muuttuvaa (Siivonen 2008). Käännös kohti uudenlaisia kulttuurisia ajattelu- ja toimintamuotoja voi tilanteesta riippuen olla nopeakin. Käsittelen lausunnossani näitä aiheita seuraavien kysymysten avulla:

- 1) Mitä kokonaiskestävyyden kannalta merkittävää kulttuurista ymmärrystä ja toimintaa koronaviruspandemia on nostanut välittömästi esille?
- 2) Mitä uhkia ja mahdollisuuksia nämä ymmärryksen ja toiminnan tavat tuovat mukanaan kokonaiskestävyyden kannalta pidemmällä tähtäimellä?
- 3) Miksi kulttuurinen muutos ja kulttuurin muutosvoima ovat oleellisia kokonaiskestävyyden tavoittelemisessa?
- 4) Miten kulttuuria voisi saada muutetuksi kokonaiskestävään suuntaan koronapandemian jälkeen yli viiden vuoden perspektiivillä?

Lausuntoni lähtökohtana on tietoisuus siitä, että akuutin pandemiakriisin lisäksi ihmisillä on ratkaistavana maailmanlaajuinen kestävyyskriisi. Siinä toisiinsa limittyvinä ongelmina ovat ilmaston lämpeneminen, biodiversiteettikato, saasteet ja sosiaalinen epätasa-arvo ([United Nations 2019](#)).

Tarkastelemani kysymykset ovat kestävyyskriisin ratkaisemisen sekä yhteiskunnan ja talouden ohjailun kannalta keskeisiä siksi, että muutosta kohti kokonaiskestävyyttä ei tapahdu ilman kulttuurista muutosta. Kulttuuri vaikuttaa sekä arjen toimissa että taloudessa, politiikassa ja hallinnossa. Kulttuuri koostuu jokaisen ihmisen tiedoista, taidoista, tavoista ymmärtää maailmaa ja niihin pohjautuvista toimista. Jos näissä ei tapahdu tavoitteellisesti kestävyysnäköisiä muutoksia, kestävyys ei toteudu. (Abson et al. 2017; Meadows 1999; ks. myös Siivonen 2017; [Siivonen 2019.](#))

Kaikilla yhteiskunnan ja kulttuurin alueilla tarvitaan ihmisiä, jotka alkavat ajatella toisin ja toimia kulttuurisessa vuorovaikutuksessa yhdessä toisten ihmisten kanssa kohti ekologisesti ja muilta ulottuvuuksiltaan kestävämpää maailmaa. Koronapandemia aikana voi avautua väylä kokonaiskestävyyden saavuttamisen perustana oleviin kulttuuriin ajattelu- ja toimintatapoihin ja niiden pidemmän tähtäimen tavoitteelliseen muuttamiseen.

Tarvittava luontosuhteen muutos

Luonnontieteilijät ovat jo vuosia sitten analysoineet useiden biofysikaalisten ilmiöiden, kuten ilmaston, biosfäärin moninaisuuden sekä typen ja fosforin kierron muutosten keskinäisvaikutuksia maapallon ekosysteemiin. Heidän analyysinsä osoittaa, että ihmisten vaikutus luontoon on kasvanut viime vuosikymmeninä niin voimakkaasti, että se uhkaa sysätä maapallon tasapainottomaan tilaan, jonka seurauksena ihmisille mahdolliset elinolosuhteet ovat uhanalaiset (Steffen et al. 2015). Ekologisen kestävyysnäköisyyden saavuttamiseksi ja elinolojemme turvaamiseksi tarvitsemme kulttuurisen muutoksen kestävämpään elämänmuotoon maailmanlaajuisesti (Soini & Dessein 2016; Mickwitz et al. 2011). Sen ytimenä on ihmisten luontosuhde, joka on kulttuurinen ilmiö.

Pandemia kohdistaa hetkeksi huomiomme erilaisiin luontosuhteisiimme ja mahdollistaa siten niiden muuttumisen. Muuttuneinakin luontosuhteemme voivat kuitenkin edelleen pandemian laannuttua vaikuttaa luontoon kestävämmällä tavalla. Toisaalta pandemian vaikutuksesta voimme uusiutuneiden luontosuhteidemme avulla alkaa entistä vahvemmin tukea tavoitteellista muutosta ekologiseen kestävyysnäköisyyteen.

On esitetty, että ihmisten haitallinen luontosuhde luo edellytykset ihmisille vahingollisten virusten leviämiseksi pandemiaina. Tämän tuo alttiuden ymmärtää, että ihmisten luontosuhteen muuttaminen on välttämätöntä ja on asetettava luonnon kantokyvyn rajoihin ympäristömme elinkelpoisuuden

turvaamiseksi. Uudistetun luontosuhteen avulla voisi olla mahdollista muuttaa yhteiskuntaamme paikallisesti ja maailmanlaajuisesti kokonaiskestäväksi. Yhtä lailla luontosuhde voi muuttua niin, että fatalistisempi suhtautuminen omaan, muiden ihmisten ja luonnon tulevaisuuteen on mahdollinen. Muutosalttius voi myös johtaa oman välittömän turvallisuuden vahvistamiseen. Tämä voi aiheuttaa luonnosta piittaamattomuutta ja toisten turvattomuuden lisäämistä, sosiaalista syrjimistä ja rajojen lujittamista valtioiden sisällä eri ihmisryhmien välille ja valtioiden välille. Kaikkien näiden taustalla vaikuttavat erilaiset kulttuuriset ymmärrykset luonnosta ja maailman tilasta.

Nostan esille kolme nähdäkseni keskeistä kulttuurista ajattelutapaa, jotka koronapandemiassa eläminen on sysännyt parhaillaan vallitsevaan liikkuvaan tilaan. Ne ovat 1) hitauden, hoivan ja lähitoimintojen arvostuksen kasvu, 2) hallinnan illuusion osittainen murtuminen sekä 3) vahvistunut turvallisuuden hakeminen. Luontosuhde liittyy näihin kaikkiin. Niissä on muutoksen siemen, jonka pandemian erityisolot ovat saaneet itämään. Näen niiden mahdollistavan kulttuurisen muutoksen kohti kokonaiskestävyyttä pidemmällä aikavälillä, jos ihmiset niin haluavat.

Hitauden avartava vaikutus

Koronapandemialta suojautuminen on konkreettisesti pysähdyttänyt ihmiset aloilleen jatkuvasti voimistuneesta paikallisesta ja maailmanlaajuisesta liikkumisesta. Myös tuotanto ja kauppa ovat paikallisesti ja hetkellisesti hidastuneet tai pysähtyneet. Tästä on aiheutunut saatavuusongelmia, jotka ovat tuoneet konkreettisesti esille nykyisen talouden vahvat globaalit kytkennät.

Pysähtyminen on havahduttanut huomaamaan paikallaan pysymisestä, hoivasta ja huoltovarmuudesta paikallisesti ja maailmanlaajuisesti asioita, jotka normaalioloissa ovat olleet kaikessa laajuudessaan näkymättömissä.

Julkisen sairaan-, vanhusten ja lastenhoidon merkitys yhteiskunnan toimivuudelle ja ihmisten hyvinvoinnille näkyy pandemiassa dramaattisen selkeästi, erityisesti silloin kun niiden kapasiteetti ei riitä. Kotitalouksien hoivan merkitys näkyy samaten. Pandemian vuoksi kotieristykseen kasautunut lastenhoito, ruoanlaitto, leipominen, järjestely, siivoaminen, puutarhan tai parvekekasvien hoito ja sairastuneiden hoiva tukevat parhaimmillaan yhteiskunnan toimivuutta ja ihmisten hyvinvointia. Niiden puute tuottaa inhimillistä hätää ja lisää yhteiskunnallista epätasa-arvoisuutta. Suojavarusteiden, lääkkeiden ja ruoan saatavuuden akuutti ja pidemmän tähtäimen epävarmuus on nostanut esille lähituotannon ja -palveluiden tarpeen sekä yksityistalouksien että

valtioiden kannalta. Samalla ihmisten ja osin tarvikkeiden liikkuvuuden äkillisessä vähenemisessä on todettu myönteisiä vaikutuksia sekä ihmisiin esimerkiksi elämän rauhoittumisena että ilmastoon hiilidioksidipäästöjen vähenemisenä.

Kaikissa näissä on kyse siitä, että pandemian aiheuttama pysähtyminen asettaa meidät havaitsemaan tuttuja toimia ja niiden vaikutuksia poikkeuksellisesta suunnasta. Se pistää huomaamaan näkymättömiksi ja itsestään selviksi rutinoituneita ajattelu- ja toimintatapoja, kun pandemialta suojautuminen on tuonut niihin muutoksia. Nämä tutut tavat ovat kulttuuria. Koska kulttuuriset ajattelu- ja toimintatavat ovat totunnaisuudessaan huomaamattomia, emme yleensä pane merkille niiden välillä hidasta, välillä nopeampaa, mutta kuitenkin jatkuvaa muutosta.

Pandemia tekee hetkellisesti näkyväksi sen, että ajattelu- ja toimintatapamme muuttuvat ja voisivat olla toisenlaisia kuin ne ovat olleet. Pandemia luo siten tavallista vahvemman mahdollisuuden kulttuuriselle muutokselle, auttaa näkemään toivottavaa ja vältettävää muutosta, mutta ei vielä määrittele tavoitteellista muutoksen suuntaa. Hidastuneen elämän, hoivan, paikallaan pysymisen ja lähituotannon ja -palveluiden myönteisten arvojen huomaamisella on edellytyksiä muuttaa kulttuurisia toimintatapojamme niitä vahvistavaan suuntaan. Samalla voi havaita tarpeen aktiivisesti välttää pandemialta suojautumisen aiheuttamia kielteisiä vaikutuksia. Nämä havainnot eivät kuitenkaan väistämättä johda mihinkään tietynlaisiin muutoksiin. Kulttuurin muuttamiseksi ihmisten on yhdessä muiden kanssa aktiivisesti muutettava ajattelu- ja toimintatapojaan.

Epävarmuuden sietäminen

Meille on muutaman viime vuosikymmenen aikana muodostunut suhteellisen vahva käsitys siitä, että ihmisinä pystyisimme täysin hallitsemaan maailma. Tämä on luontaista erityisesti länsimaissa ja näkyy nyt koronapandemian aikana vaatimuksina viruksen kaikkinaisesta nitistämisestä ja sairastuneiden kertakaikkisesta parantamisesta. Virus on kuitenkin ihmistä voimakkaampi. Meillä ei ole keinoja estää sen leviämistä kokonaan, eikä meillä ole lääkettä, joka parantaisi taudista. Lääkärit voivat vain tukea luontoa kehossamme puolustautumaan virukselta, eikä kaikkia voida pelastaa. Tämän toteaa esimerkiksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen terveysturvallisuusjohtaja Mika Salminen Sara Vainion tekemässä [Helsingin Sanomien haastattelussa](#) 16.5.2020. (Vainio 2020.)

Joitakin vuosikymmeniä sitten suhtauduimme pandemioihin hyvin eri tavalla. Nykyisen kaltaisia vaatimuksia pandemian hallitsemiseksi ja estämiseksi ei ollut julkisuudessa esimerkiksi aasialaisen

pandemian aikana 1950-luvun lopussa. Tätä on tuoreeltaan koronapandemian aikana analysoinut kulttuuri- ja ympäristöhistorioitsija Rauno Lahtinen vuoden 1957 Turun Sanomien valossa 6.4.2020 julkaistussa blogissaan [Turku aasialaisen influenssan kourissa 1957](#). (Lahtinen 2020.)

Nyt pandemian aikana koronavirus ja taistelu sitä vastaan vaikuttavat murentamalla viime vuosikymmeninä vahvistunutta illuusiota lääketieteen kaikkivoipaisuudesta ja siitä, että pandemiat olisivat ihmisen hallittavissa. Pandemiaa levittävät virukset ovat luonnonilmiöitä, jotka kykenevät yllättämään ihmiset. Ne ovat osa ihmisen ja luonnon välistä suhdetta. Pandemiakriisi saattaa siten tuoda yhteiskunnassa esille myös muiden luonnon voimien hallitsemisen haasteellisuuden. Olemme tuudittautuneet entistä enemmän siihen, että ihmisinä löydämme keinot luonnon hyödyntämiseksi ja sairauksien ja muiden luonnon vitsauksien voittamiseksi. Lääketieteen ja muiden tieteidenalojen avulla voimmekin ymmärtää maailmaa entistä paremmin ja löytää pärjäämisen keinoja, mutta emme kuitenkaan saa kaikkea hallintaamme. Koronavirus on äkillisesti kirkastanut ymmärrystä jatkuvasta epävarmuudesta ja siitä, että ihminen on kiinteästi osa luontoa ja luonnosta riippuvainen. Tällä ymmärryksellä voisi olla edellytyksiä herättää huolehtimaan luonnosta. Hallinnan illuusion murtuminen kuitenkin myös vahvistaa turvattomuuden tunnetta, mistä juontuu vaatimuksia kiristää hallinnan keinoja ja kontrollitoimenpiteitä. Ne eivät välttämättä sisällä huolenpitoa luonnosta.

Hallinnan illuusion murtuminen koskee sekä suhtautumistamme luonnon ja maailman epävarmuuteen että ymmärrystämme tiedon luonteesta. Tiede on jatkuva paremman ymmärryksen tavoittelua. Uusi tieto ei koskaan ole lopullista, vaan tuo aina mukanaan uusia kysymyksiä. Ajankohtainen keskustelu hallussamme olevasta koronavirusta, maailman tilaa ja luontoa koskevasta tiedosta ja toimintamahdollisuuksistamme on omiaan myllertämään myös käsityksiämme tieteen ja tietämisen luonteesta. Epävarmuuteen havahtuminen pandemiakeskustelun myötä saattaa toisaalta yleisesti vähentää tieteellisen tiedon uskottavuutta, jos tieteen tuloksien odotetaan olevan varmoja ja lopullisia totuuksia. Toisaalta keskustelu voi vankistaa näkemystä siitä, että tieteellinen tieto on aina jossain määrin epävarmaa, jatkuvasti korjautuvaa ja juuri siksi toimiva tapa ymmärtää ihmisiä, luontoa ja maailman muutosta toimintamme perustaksi.

Pandemia on havahduttanut epävarmuuteen ja turvallisuuden tavoitteluun. Niistä johtuvien muutosten kannalta on oleellista minkälaiset kulttuuriset käsitykset tulevaisuudessa ohjaavat tietämisen tapojamme ja luontosuhdettamme. Juuri nyt pandemian kuluessa olisi hyvä aika vaikuttaa niihin. Kokonaiskestävyyden pitkän tähtäimen vankistamiseksi olisi tarpeen alkaa jo

pandemian aikana vahvistaa luonnon hallitsemattomuuden ja tietämisen epävarmuuden tiedostamista, ymmärtämistä ja sietämistä.

Kulttuurisen muutoksen keinot ja rajat

Jos otamme vakavasti sen, että transformaatio kokonaiskestävyyteen perustuu kulttuuristen ajattelu- ja toimintamuotojen muutokseen, on tarkasteltava yleisiä kulttuurin muuttumisen ja muuttamisen tapoja ja keinoja. Niitä valaisevat kulttuurisen kestävyiden erilaiset muodot. Vuosina 2011–2015 toiminut monitieteinen tutkijoiden verkosto [COST Action IS1007 Investigating Cultural Sustainability](#) tuotti näkemyksen kulttuurisen kestävyiden kolmesta eri muodosta. Ensimmäisessä kulttuuri asetetaan kestävä kehityksen yhdeksi tasaveroiseksi ulottuvuudeksi alkujaan hahmotettujen ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen rinnalle (*Culture in sustainable development*). Sen mukaan alueen tai ryhmän kulttuurille, kuten taiteelle, kulttuuriperinnölle ja identiteetille, tavoitellaan itseisarvoista pitkäkestoisuutta. Toiseksi kulttuuri nähdään välittäjänä muiden kestävä kehityksen ulottuvuuksien välillä ja kestävä kehityksen ajatuksen edistäjänä yhteiskunnassa esimerkiksi kulttuurisina ekosysteemi- tai hyvinvointipalveluina (*Culture for sustainable development*). Kolmanneksi kulttuuri nähdään transformaationa kestävä kehitykseen (*Culture as sustainable development*) eli prosessina, jolla on ekologisesti kestävämpään maailmaan vievä arvopohja ja joka tukee ihmisen, kulttuurin ja luonnon hyvinvointia uudessa muodossa, ekokulttuurisena sivilisaationa. (Ympäristöministeriö 1988; Dessein et al. 2015, 29–31; Soini & Birkeland 2014; Soini & Dessein 2016.)

Kaikkiin näihin kulttuurisen kestävyiden muotoihin voidaan vaikuttaa kulttuuripolitiikan avulla. Nancy Duxbury, Anita Kangas ja Christiaan De Beukelaer ovat eritelleet neljä kulttuurisen kestävyiden muotoa kulttuuripolitiikassa. He tarkastelevat kulttuuripolitiikan tukea kokonaiskestävyyteen ja erityisesti ekologiseen kestävyteen. Heidän mukaansa ensimmäisessä kulttuurisen kestävyiden muodossa tavoitteena on kulttuuristen käytänteiden ja oikeuksien ylläpitäminen vahvoina ja jatkuvina. Huomio on kulttuurisissa ilmiöissä ja ihmisten oikeuksissa niihin, ei niinkään ekologisessa kestävydessä. (Duxbury et al. 2017.) Nämä voivat kuitenkin tukea kulttuurista kestävyysmuutosta vahvistamalla ihmisten epävarmuuden sietokykyä ja kulttuurin resilienssiä. Tämä kulttuurisen kestävyiden muoto rinnastuu yllä esitetystä kolmijaosta ensimmäiseen (*Culture in sustainable development*).

Muihin Duxburyn, Kankaan ja De Beukelaerin kulttuurisen kestävyysmuotoihin ekologiset asiat liitetään tarkoituksellisesti. Ensinnä kulttuuritapahtumien kielteisiä ekologisia vaikutuksia minimoidaan. Toiseksi yleistä tietoisuutta maailmanlaajuisista, ekologisista ongelmista vahvistetaan kulttuurin ja erityisesti taiteen avulla. (Duxbury et al. 2017.) Näissä kulttuuri on välittävässä asemassa tai yksittäisinä kestävyyttä edistävinä toimina (*Culture for sustainable development*). Kolmanneksi muodoksi he hahmottavat ekologisen maailmankansalaisuuden tukemisen, mutta toteavat ettei se juurikaan ole toteutunut. Sen vahvistumista hidastaa sen ristiriita alueellisia ja etnisiä yhteisöjä ja kansallisuutta yleisesti painottavan kulttuuripolitiikan kanssa, kun siinä painotetaan maailmanlaajuisuutta. (Duxbury et al. 2017, 221–226.)

Kaikki nämä kulttuurisen kestävyysmuodot tukevat kokonaiskestävyyttä omalla tavallaan. Duxburyn, Kankaan ja De Beukelaerin näkemyksen pohjalta voi kuitenkin esittää, että ekologinen maailmankansalaisuus tukisi suorimmin ja vahvimmin kulttuurista transformaatiota kestävämpään maailmaan (*Culture as sustainable development*). Toistaiseksi ei kuitenkaan ole osoitettu kulttuuripoliittisia keinoja, jotka sen avulla tukisivat kulttuurista transformaatiota kokonaiskestävyyteen.

Maailmankansalaisuuden ja erilaisten alueellisesti, etnisesti, kansallisesti tai muilla perusteilla määrittyvien ihmisryhmien lisäksi yksittäisten ihmisten näkökulma on merkityksellinen kulttuuripolitiikassa ja kulttuurisessa kestävyudessa. Kulttuurisen transformaation suunnan määrittämisessä on keskeistä, että jokaisella ihmisellä on oikeus osallistua itselleen tärkeän kulttuurisen ympäristön määrittämiseen. Tämä on yksi kulttuurisen kestävyysmuotojen kulmakivistä. Kyse on perustavista ihmisoikeuksista oman maailmankuvan määrittämiseksi. Tämä saattaa kuitenkin olla ristiriidassa esimerkiksi ekologisen kestävyysmuotojen vankistamisen kanssa, jos osallakin ihmisistä on tavoitteenaan epäekologisten tapojen jatkaminen tai vahvistaminen. Työ kokonaiskestävyyden saavuttamiseksi onkin uusien, kestävien toimintatapojen kulttuurista määrittämistä osin jännitteisessä inhimillisten toiveiden, sosiaalisen ja kulttuurisen tasa-arvon ja luonnon kantokyvyn kentässä. (Siivonen 2017.)

Pandemian ymmärtäminen ja siltä suojautuminen ovat tuoneet näkyville kulttuurisen luontosuhteen ja ihmisten nykyisen globaalin toiminnan ongelmallisuuden, vaikuttavuuden ja laajuuden. Kokonaiskestävyyden tavoittamiseksi tarvitsemme niihin muutoksen. Kulttuurisen kestävyysmuotojen analyysit osoittavat, että kulttuuripolitiikan avulla on mahdollista tukea epävarmuuden sietokykyä,

kulttuurista resilienssiä ja ekologisen maailmankansalaisuuden kehittämistä. Näitä toimenpiteitä tarvitaan, jotta voisimme vankistaa kokonaiskestävyyden kulttuurista perustaa.

Kulttuurin vaikuttavuus

Yhteiskunnalliseen muutokseen tähdätään yleensä regulaation ja taloudellisten ohjauskeinojen avulla. On vaikeampaa havaita ja ymmärtää miten kulttuuri vaikuttaa muutokseen yleensä ja ajurina kohti kokonaiskestävyyttä. Tieteellinen ymmärrys kulttuurin luonteesta on muuttunut viime vuosikymmeninä. Kulttuurista pystytään nykyisin huomaamaan ja valjastamaan käyttöön uudenlaisia ulottuvuuksia. Aiemmin korostettiin ihmisten oikeutta oman ryhmänsä tai alueensa kulttuurin jatkuvuuteen ja pysyvyyteen. Tämän rinnalle on entistä vahvemmin nostettu kulttuurin luonne jatkuvasti muuttavana, vuorovaikutteisena ja perustaltaan maailmanlaajuisena prosessina. Sekä rajallisiin kulttuureihin kuulumisen että kulttuurien väliset rajat ovat kulttuurin globaalissa prosessissa muotoutuvia ja muuttuvia ilmiöitä. (Esim. Siivonen 2008.)

Erilaiset kulttuurin määritelmät auttavat näkemään kulttuurin eri puolia. Nykyisessä vahvasti globaalisti keskinäisriippuvaisessa maailmassa on oleellista huomata kulttuurin ikaikainen ominaisuus maailmanlaajuisena prosessina. Eri puolilta maailmaa tulevat ihmiset ovat kautta aikain kohdanneet kasvokkain ja nykyisin myös virtuaalisesti, ovat vaihtaneet ajatuksia ja tehneet kauppaa. Ideat, ajattelutavat, tavarat ja raaka-aineet ovat liikkuneet ja liikkuvat yhä vilkkaammin maailmanlaajuisesti. Kulttuuri virtaa ihmisiltä toisille näissä kohtaamisissa. On myös oleellista huomata, että näissä kohtaamisten virroissa kulttuuri on aina muuttunut ja muuttuu edelleen väistämättä koko ajan, vaikkakin yleensä huomaamattomasti. Muutoksessa voi nähdä mahdollisuuden. Kulttuurissa on sen myötä perustaltaan muutosvoimaa. (Siivonen 2017.)

Kulttuuripolitiikan tukema kulttuurinen transformaatio kokonaiskestävyyteen voisi olla maailmanlaajuista huolenpitoa siitä, että kulttuurin muutosvoima elää ihmisten keskuudessa. Kestävä transformaatio ja transformaatio kestäväyyteen ovat huolenpitoa tulevaisuudesta ja siitä, että jokaisella on mahdollisuus vaikuttaa kulttuurin muutoksen suuntaan vahingoittamatta muita. Ne ovat myös huolenpitoa luonnon osallisuudesta transformaatiossa ihmisen ja luonnon välisessä vuorovaikutuksessa. Käytännössä tämä tarkoittaa sellaista ymmärrystä luonnosta, joka ohjaa ihmisten toimintaa maapallon kantokyvyn rajoihin. Luontosuhteesta voisi kuvailla ja kiteyttää sellaisia arkisen toiminnan muotoja, joissa tämä tavoite toteutuu. Kulttuuriperintönä tällainen

oleellisia merkityksiä kantava luontosuhde voisi auttaa lukuisia ihmisiä muuttamaan toimintaansa entistä kestävämmäksi. (Siivonen 2020.)

Pandemiakriisin altistama välitön ja pitkäaikainen kulttuurinen muutos

Koronaviruspandemia on hyvin pian kriisin käynnistyttyä havahduttanut huomaamaan ensinnä hitauden, hoivan ja lähituotannon tärkeyden, toiseksi elämän, luonnon ja tiedon epävarmuuden ja kolmanneksi turvallisuuden tarpeen. Virukselta suojautuminen on muuttanut arkea ja tehnyt näkyväksi sen, että kulttuuri on muuttuvaa. Tämä avaa väylän käsitellä merkitseviä kulttuurisia arvoja ja niiden vaikutuksia ihmisten keskinäisissä sekä ihmisten, luonnon ja tiedon välisissä suhteissa. Pandemia syntyy ihmisen ja luonnon kanssakäymisestä, jossa ihminen rasittaa luontoa ylen määrin. Kulttuurista luontosuhdetta olisi siksi tarpeen sekä muokata että uusiutuneissa muodoissa soveltaa tavoiteltavan kestävyysmuutoksen ajurina.

Pandemian ja siltä suojautumisen luoma muutostila voi suuntautua pitkällä tähtäimellä kulttuuriseen transformaatioon kohti kokonaiskestävyyttä tai lyhytnäköiseen oman turvan hakemiseen ja luonnosta ja ihmisten tasa-arvoisista elinmahdollisuuksista piittaamattomuuteen. Kulttuuriin vaikuttavat toisaalta kaikki ihmiset omassa elämässään, toisaalta kulttuuripolitiikan toimet. Kulttuurisen kestävyyskeinoja on mahdollista kehittää entistä paremmiksi siten, että ne tukisivat kulttuurista kestävyysmuutosta vahvistamalla ihmisten epävarmuuden sietokykyä ja kulttuurin resilienssiä. Lisäksi tarvittaisiin kansainvälistä yhteistyötä sellaisten kulttuuripoliittisten toimien luomiseksi, jotka tukisivat ekologista maailmankansalaisuutta. Luontosuhde on yksi sen keskeinen ulottuvuus. Siten koronapandemian herättämä muutosalttius voitaisiin ottaa ihmisten ja luonnon hyvinvoinnin avuksi.

Viitteet

Abson, David J., Fischer, Joern, Leventon, Julia, Newig, Jens, Schomerus, Thomas, Vilsmaier, Ulli, von Wehrden, Henrik, Abernethy, Paivi, Ives, Christopher D., Jager, Nicolas W., Lang, Daniel J. 2017. [Leverage points for sustainability transformation](#). *Ambio* 46 (2017), 30–39.

Dessein, Joost, Soini, Katriina, Fairclough, Graham and Horlings, Lummina (eds.) 2015. *Culture in, for and as Sustainable Development. Conclusions from the COST Action IS1007 Investigating Cultural Sustainability*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Lahtinen, Rauno 2020. [Turku aasialaisen influenssan kourissa 1957](#). *Raunon kirjablogi* 6.4.2020.

Meadows, Donella 1999. *Leverage points: Places to intervene in a system*. Hartland: The Sustainability Institute.

Mickwitz, Per, Hildén, Mikael, Seppälä, Jyri, Melanen, Matti 2011. [Sustainability through system transformation: lessons from Finnish efforts](#). *Journal of Cleaner Production* 19 (2011), 1779–1787.

Poli, Roberto 2017. *Introduction to Anticipation Studies*. Cham, Switzerland: Springer International Publishing AB.

Siivonen, Katriina 2020. [Metsäsuhte kulttuurisesti kestävästä tulevaisuusperintönä](#). *Vuosilusto* 13.

Siivonen, Katriina 2019. [Ei kestävä kehitystä ilman kulttuuria – miksi niin?](#) Turun yliopiston blogi 22.2.2019.

Siivonen, Katriina 2017. Kulttuurinen kestävyys. Teoksessa Kari Enqvist, Ilari Hetemäki ja Teija Tiilikainen (toim.) *Kaikki vapaudesta*. Helsinki: Gaudeamus, 273–287.

Siivonen, Katriina 2008. *Saaristoidentiteetit merkkien virtoina. Varsinaissuomalainen arki ja aluekehitystyö globalisaation murroksessa*. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

Soini Katriina & Birkeland, Inger 2014. Exploring the scientific discourse on cultural sustainability. *Geoforum* 51, 213–223.

Soini, Katriina & Dessein, Joost 2016. [Culture-Sustainability Relation: Towards a Conceptual Framework](#). *Sustainability* 2016, 8, 167, 1–12.

Steffen, Will, Richardson, Katherine, Rockström, Johan, Cornell, Sarah E., Fetzer, Ingo, Bennet, Elena M., Biggs, Reinette, Carpenter, Stephen R., de Vries, Wim, de Wit, Cynthia A., Folke, Carl, Gerten, Dieter, Heinke, Jens, Mace, Georgina M., Persson, Linn M., Ramanathan, Veerabhadran, Reyers, Belinda & Sörlin, Sverker. 2015. [Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet](#). *Science* 347, 6223.

United Nations 2019. Independent Group of Scientists appointed by the Secretary-General, Global Sustainable Development Report: The Future is Now – Science for Achieving Sustainable Development. New York: United Nations.

Vainio, Sara 2020. ”Tämä on mennyt liian pitkälle” – En pidä ikäihmisten eristämisestä, sanoo THL:n Mika Salminen. THL:n terveysturvallisuusjohtaja Mika Salminen on noussut Suomessa koronavirusepidemian keulakuvaksi. *Helsingin Sanomat* 16.5.2020.

Ympäristöministeriö 1988. *Yhteinen tulevaisuutemme, Ympäristön ja kehityksen maailmankomission raportti*. Suomentanut Kaija Anttonen. Helsinki: Ulkoasiainministeriö, Ympäristöministeriö.